

Nomád

Architekt Martin Rajniš umí prý ocenit hlavně tři věci: dobrej biják, ženský a cesty. Užívat si život pro něj znamená tancovat v horách s indiány, plavat kolem ledovců a s rukama plnýma mozolů se na malé bárce probíjet vlnami Atlantiku.

Propadnete moři a pak se do toho světa lidských vztahů, kde musíte platit v bance a rozhlížet se na přechodu pro chodce, vrátíte strašně těžko.

Kdyby si člověk mohl vlézt do hlavy Martina Rajniše, dokázal by tam žít až do smrti a každý den by se měl čím zabavit. Stačilo by si promítat jeho vzpomínky z cest. Plavil se do Karibiku stejnou cestou jako Kryštof Kolumbus, několikrát vandroval přes Saharu, chvíli žil s domorodci v Mali a uprostřed pusté bolivijské pláně mu jeden travnatý drn našeptal, jak by měl stavět domy. „Já si pamatuju den po dni posledních dvacet let svého života na cestách. Co jsem od rána do večera dělal. Jaký jsem viděl baráky. Ale i odkud kam foukal vítr a jak vypadaly mraky,“ říká jedenasedmdesátiletý architekt, který za svůj život podnikl víc než sto sedmdesát výprav. Když si měl loni v Paříži přebrat cenu za přínos architektuře, přijel si pro ni v maringotce, s níz kempoval v Boulogneském lesíku. Potom se dověděl, že jeho nejdávnejšímu kamarádovi umírá žena, tak ji vzali na zaoceánské lodi do norských fjordů – na poslední cestu.

Nebavilo by ho stavět prosklené mrakodrapy a betonové kanceláře. Do skicáku si črtá domy rozepjaté do nebe jako koruny stromů a obydlí připomínající divošské chýše z klestí. Po světě jezdí, aby načerpal inspiraci. Kouká kolem sebe a do hlavy si ukládá obrázky, které přetavuje v tvary domů. Tady si zapamatuje kresbu na křídlech vážky, jinde vidí vlnivou linii pouštní duny. Člověk si může v jeho nápadech listovat jako v albu s fotografiemi, na nichž jsou všelijaké formy a struktury – trupy kytovců, kopinaté stonky plavuní nebo dřevěné konstrukce na chytání ryb, které viděl u domorodců v jižním Pacifiku.

PAST NA DUCHY

Teď strávil na cestách měsíc, takže dohání práci a chaoticky víří po ateliéru na pražském Úvoze. „Já jsem ale na takovýhle fofr zvyklý, mám ho už od té doby, co mi bylo patnáct a musel jsem se začít starat sám o sebe. A to jsem byl původně zhýčkaný buržoazní jedináček. Babička byla rentiérka, vdova po velkostatkáři a hogo fogo lady, která vždycky nechávala kousek jídla na talíři. Dokonce i těsně po válce, kdy jsme o všechno přišli. Radši měla hlad, než aby ztratila dekorum. Otec se z toho mohl zcvoknout, považoval to za naprostou nehoráznost,“ začne vyprávět a pak chrlí jednu vzpomínku za druhou. Jak se už v jedenácti toulal po horách a doufal, že umí poznat, kdy spad-

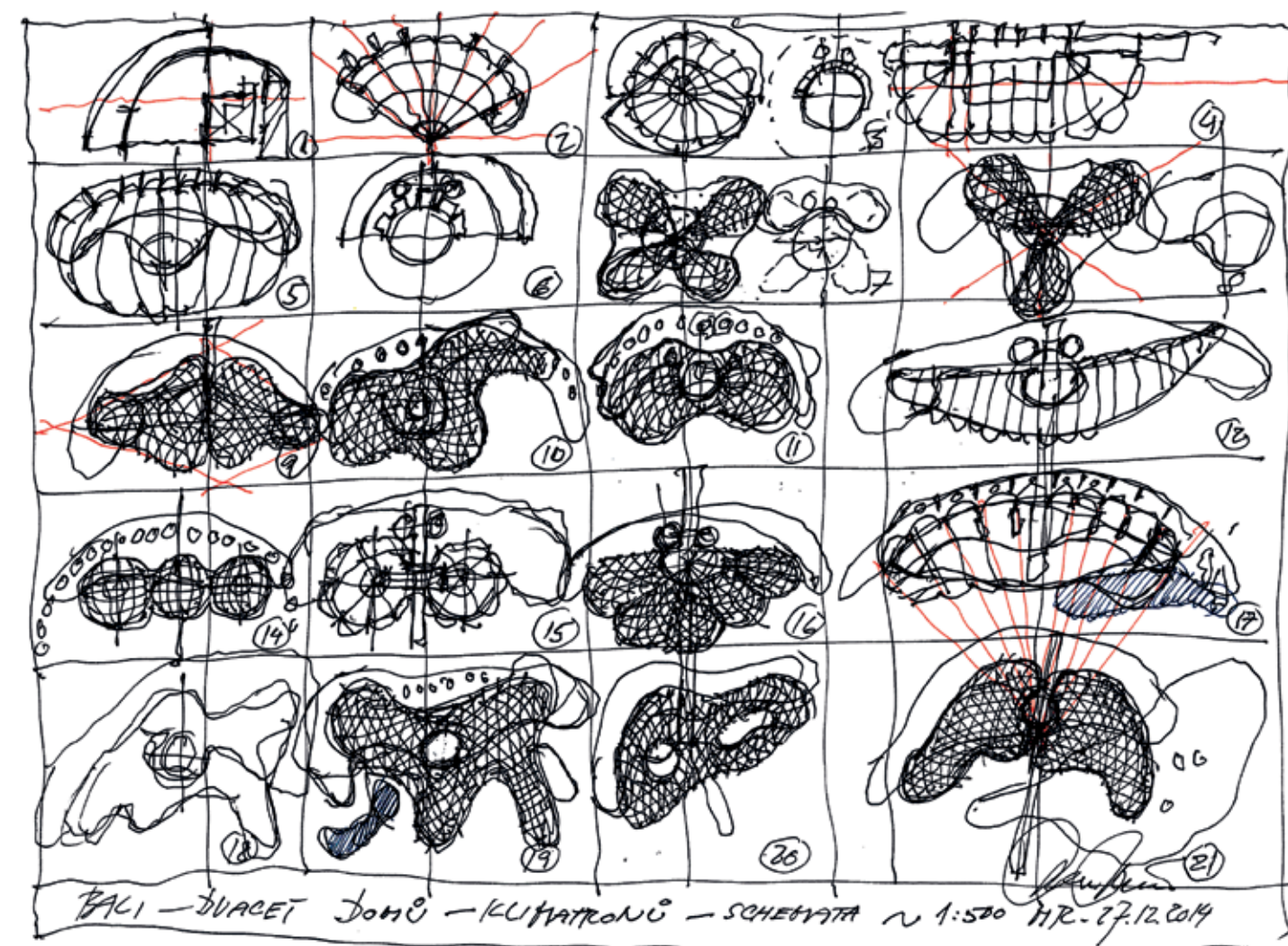
ne lavina. Jak vděčí svému otci za otužilost, protože ho v zimě nechával spát bez přikrývky u otevřeného okna. A jak mu odjakživa lezly krkem Vánoce, až se jednoho dne rozhodl, že na konci roku vždycky odjede někam, kde se neslaví.

Nedávno si ale na Západní Sahaře pochuchal kolenní vazy, takže se loni před svátky rozhodl jen pro lehkou turistiku. Což u Rajniše znamená, že prochodil boty v Tchaj-peji a vysoko v horách absolvoval túry po buddhistických chrámech. „Jel jsem tam v době, kdy místní slavili, že se k nim duchové příbuzných vrátí zpátky na zem,“ říká, zatímco ukazovákem kmitá po obrazovce tabletu, dokud se neobjeví fotka kamenného bůžka, jemuž někdo nasadil károvanou čepičku. „Každá rodina má svůj malý chrám, takovou ducholapku, která zemřelé láká, aby rodinu navštívili. Proto jsou všechny sochy a chrámy oblečené do šatů, aby se to těm duchům líbilo. A pak to vypadá takhle báječně,“ rozplývá se.

NO JASNĚ, JEDEME DÁL

Navrhl s kamarády maják v Příchovicích, Poštovnu na Sněžce a budovu Správy lesů v Písku. Duši je ale námořníkem a dobrodružným nomádem. Jeho nejoblíbenějšími stavebními materiály jsou pouštní písek, vymodelovaný větrem do podélných dun, a voda, buď rozlitá do širého oceánu, nebo ztuhlá v arktickém ledovci. „Člověk v normálním světě pořád rozptýluje rozmanitost. Na poušti nebo v moři máte jednu surovinu, ze které je vytvořen celá krajina. Je to zdánlivě pořád stejné, ale není to vůbec jednotvárné,“ básní.

Za svůj život vlastnil dohromady osm plachetnic. Na jedné se před patnácti lety plavil z Kanárských ostrovů do Karibiku. Cesta mu trvala třiatdvacet dní, o den víc než Kolumbovi. „Jet po moři na takhle malé lodi, kterou musíte bez ustání kormidlovat, vás dovede do určitého zenu. To je stav soustředění, k němuž dospějete přes drobné pracovní rituály. Nejdřív se vám zdají obtížné. Ale když je děláte dlouho a pořád, zvolna vám zformují mozek. Může to být střelení z luku, čajový obřad anebo kormidlování,“ vysvětluje a pak začne vyprávět, jaké to je, když se loď v noci převaluje ve vlnách, fouká silný pasát a člověk je na vodě úplně sám. „Pokud nesvíti měsíc, vznášíte se tmou a vidíte jen světýlko kompasu. Jak se blížíte rovníku, jedete čím dál teplejším mořem. Kolem vás se až k obzoru magicky roz-

„Takhle jsem si na Bali načrtnul baráky. Jsou to taková půdorysná schémata. Je jich celkem dvacet, ale poslední má číslo 21, protože třináctku vždycky vynechávám. Taky si vždycky nosím v kapse nějakou zamilovanou kamínku. A když ho ztratím, tak jsem strašně nervózní. Někdy se stane, že ho zapomenou v kalhotách a vyperu, a to je pak hrozný. Pak mám týden smůlu.“

svěcuje plankton a za lodí se dělá dlouhá čára, jak se za kýlem vaří voda. Musíte pořád vyvíjet děsnou sílu, protože loď se neskutečně zmítá. Vlny mají obrovskou energii,“ vypráví a zasněným pohledem kouká před sebe. „A pak začnete cítit, jak se pozvolna mění věci uvnitř vás. Nejdřív se ode dna zvedají smutky a těžké vzpomínky. Nakonec se stanete součástí tohoto světa, jako byste jím protékali. Máte mozoly na rukou, stehna prodřená do krve z toho, jak silně se musíte zapřít nohama při kličkování mezi vlnami. Každých pět minut se za vámi zabalí vlna a stříkne vám za krk. Takže máte na kůži boláčky ze soli.“ Když mu ale prý někdo po čtyřech tisících námořních milích řekl, ať s ním jedete dalších tisíc, tak s klidem

odpoví: „No jasně, jedem dál!“.

„Nenávratně tomu moři propadnete a pak se do toho světa lidských vztahů, kde musíte platit v bance a rozhlížet se na přechodu pro chodce, vrátíte strašně těžko,“ přiznává a zatváří se trochu jako dítě, které po prázdninách zase čeká vstávání v půl sedmé a otravná matika.

PRVOHORNÍ KRAJINA

Na plachtění ho nejvíc elektrizuje vědomí, že stačí jeden krok vedle a člověk spadne přes zabrádlí, kde ho spolkně voda. „To dělá váš život zvláště cenný. Jste na okraji mezi životem a smrtí a nemáte z toho strach. A stejné je to na poušti,“ pokračuje. Tam se zas člověk podívá jakýmkoli směrem a ví, že první vesnice je

„Poušť je moře, které se rozhodlo, že zůstane stovky let v jednom tvaru,“ vypravuje Rajniš. Inspiraci pro své stavby si bere z přírody – písku zformovaného větrem i tvarů oblak.

„Na náhorní plošině Altiplano jsem zažil prozření. Je to nehostinná krajina, kde roste taková nezdolná rostlinka, místní jí říkají baja brava. Díval jsem se na ten drn a uvědomil jsem si, že takhle se má dělat architektura. Aby byla odolná, přizpůsobená svému okolí a měla vnitřní logiku.“

Na tom místě
jsem si řekl:
Kašlu na moderní
architekturu,
budu si všechny
systémy a vzory
tahat z přírody.

tisíce kilometrů daleko. A že když se mu rozbije auto, už tam zůstane. I tak to prý ale stojí za to. „Na poušti, na rozdíl od moře, člověk vidí nekonečno, cítí věčné plynutí času, které je v té nehybnosti,“ popisuje. „Představa, že poušť je nezajímavá a nudná, je úplně mimo. Prožíváte tu zastavený čas. A když si pod hvězdami v tom naprostém tichu roztáhnete spacák, hodíte si na hlavu čelovku a čtete si, třeba nějakou knížku o dějinách, tak jsou to tak silný okamžiky, že když si je teď vybavím, mám pocit, že si na tu nekonečnost světa můžu sáhnout.“

Stejně poeticky dovede Rajniš vyprávět o ledovcích. Ty nejkrásnější a největší prý viděl plavat kolem východního pobřeží Grónska. „To si vylezete nahoru a teď vidíte, jak se v dále, třicet kilometrů od vás, urve z jiného ledovce takovej nepatrný kousek. A za půl minuty uslyšíte zadunění. Podél pobřeží Špicberk plavou vybělené kmeny, které tam připluly ze Sibíře, a kolem je krajina jak z prvohor. Nikde žádné stromy, nic. Jen údolí vymletá od ledovců a tichá, gigantická pláň, která je jen vaše,“ povídá a pak se dá nečekaně do

smíchu: „Samozřejmě, když zaleze slunko, je vám zima jak v řiti zmrzlého mamuta. A člověka nejvíc naštvě, když se objeví komár, který si z květinové loučky vyletí až na ledovec a slastně se do vás zakousne. To mi přijde jako podraz,“ hlasitě se rozesměje a dodá: „To je jako kdyby po Václaváku běhala polární liška a kousla vás do zadku!“

TAKHLE DOBRÝ BARÁKY

Z terasy svého ateliéru se dívá na Petřínskou rozhlednu, mostecké věže a zahrady, o které pečují boromejky z řádu milosrdných sester. Stojíme tam a díváme se, jak vložky ulpívají na holých větvích meruněk, které se v létě prohýbají pod tíhou plodů tak nízko, že líbají zem. A pak Rajniš poví: „Tady jsem skoro každé den. Nepotřebuju, aby mi pod oknem rostla džungle, stačí mi malej kus zeleně a jsem šťastnej.“

Přesto, kdyby si mohl vybrat, žil by nejradši v Mali mezi příslušníky kmene Dogonů. Jejich vesnice byly dřív vyhloubené do skal, a tak se k nim nemohl nikdo dostat – útočící hordy ani civilizace. „Já

si myslím, že tohle je to nejlepší z architektury, co si můžete představit,“ ukazuje na fotku nizoučských chýší uplácených z bláta, jílu a kamení. „Svět Dogonů zůstal tisíce let stejný. Tam se nikdo neučil číst, kreslit ani psát, nikdo tam o architektuře v životě neslyšel, a přesto v jejich vesnici nestojí jedinej blbej barák. Všechny mají stejnou barvu jako okolní krajina. Domy a skály jsou tu jako bratr se sestrou. Přitom vznikají úplně bez plánu. Hluboce je za to obdivuju. Kdybych tak dokázal dělat takhle dobrý baráky...,“ pokyvuje.

Co pro Rajniše znamená dobrý barák, ptám se. „Když vzniká dům pro lidi, musí se ladit aspoň deset generací. Lidi, co v něm žijí, musí poznat, jak se ten dům chová na jaře, v horkých letních dnech, jak snáší mrazy a kde se usadí závěje. Musí ten dům vidět, když je šťastný i nešťastný, když se v něm někdo narodí i umře. Takový dům je extenze vašeho já, která se kolem vás svinula jako hnízdo, pelíšek. On se promítá do vás a vy do něj. Všechno to probíhá dlouho a pomalu, a proto říkám, že architektura je lenochod. Domu musíme citově rozumět jako

vlastnímu tělu, považovat ho za kus sebe sama. Pak vám dá úžasnou životní sílu, klid, radost i svobodu. A tohle přesně ti Dogoni mají,“ vysvětluje horlivě.

TANEC S INDIÁNY

Jak by se měla dělat architektura, mu prý pověděla jedna rostlina, kterou viděl na bolivijské náhorní pláni Altiplano. „Znáte ten okamžik, kdy vám hlavou projede blesk osvětlení? Ten na mě přišel v téhle krajině, pět tisíc metrů vysoko,“ říká a pak vytáhne fotografii, na které je kus chundelatého křoví: „Tohle má všechny atributy dokonalé architektury. Je to ekonomické, odolné, přizpůsobené svému okolí a má to vnitřní logiku. Celá poušť je téměř drny posetá – všechny jsou si podobné, a přitom je každý jiný. Jako náš lidský svět. V lese jsou stromy všechny jiné, ale jsou si podobné. Stejně tak my máme všichni tvář se dvěma očima a ušima a každý jsme individuum. Tehdy na tom místě jsem si řekl: Kašlu na moderní architekturu, budu si všechny systémy a vzory tahat z přírody. A od té doby se snažím to dělat.“

V Bolívii našel ještě něco: recept, jak se propít z horské nemoci. „Když jsme přijeli do La Pazu, bylo mi okamžitě zle. Jedna indiánka viděla, jak tam pochcípávám, přišla ke mně a říká: Musíš pít celou noc, tancovat se mnou a až ráno budeš zvracet, nevolnost tě přejde. A měla pravdu.“

Pak vypráví o sopkách přikrytých čepičkou sněhu, z nichž vycházejí jemňoučké sloupky dýmu, a solných pláních u města Uyuni, které jsou bílé až k obzoru. Sůl na nich vytváří zvláštní hradbičky ve tvaru šestiúhelníků a ty se táhnou do nedohledna jako pavoučí síť. „Je to neuvěřitelný svět. Člověk jezdí po světě, ukládá si do hlavy obrázky a ony se mu v ní pak přeměňují v tvary domů, židlí, zahrad, celých kusů města...,“ popisuje. „Architektura je jedna z mála profesí, kde člověk může použít všecko, co ho inspiruje. Od našeho mozku až po poslední velbloudí lejno je všechno božská tvorba. No vážně. Když se krásně vykadí pták a výsledkem je krásný tvar, tak se z toho dá s klidem udělat půdorys obývacího,“ směje se. „Pro mě jsou božské principy prolnuté naprosto do všeho. A já se jim neuvěřitelně obdivuju.“